

Krška gušterica

Podarcis melisellensis (Braun, 1877)

Engleski naziv: Dalmatian wall lizard

Sinonimi: *Lacerta melisellensis* Braun, 1877, *Lacerta taurica fiumana* Werner, 1920

Razred: Reptilia, gmazovi, reptiles

Red: Squamata, ljsuskaši, scaled reptiles

Porodica: Lacertidae, gušterice, true lizards

Globalna kategorija ugroženosti: LC

Europska kategorija ugroženosti: LC

Mediteranska kategorija ugroženosti: LC

Nacionalna kategorija ugroženosti: najmanje zabrinjavajuća, LC

Rasprostranjenost u svijetu i Hrvatskoj: Vrsta je rasprostranjena duž obalnog područja istočnog Jadrana – od krajnjeg sjeveroistoka Italije

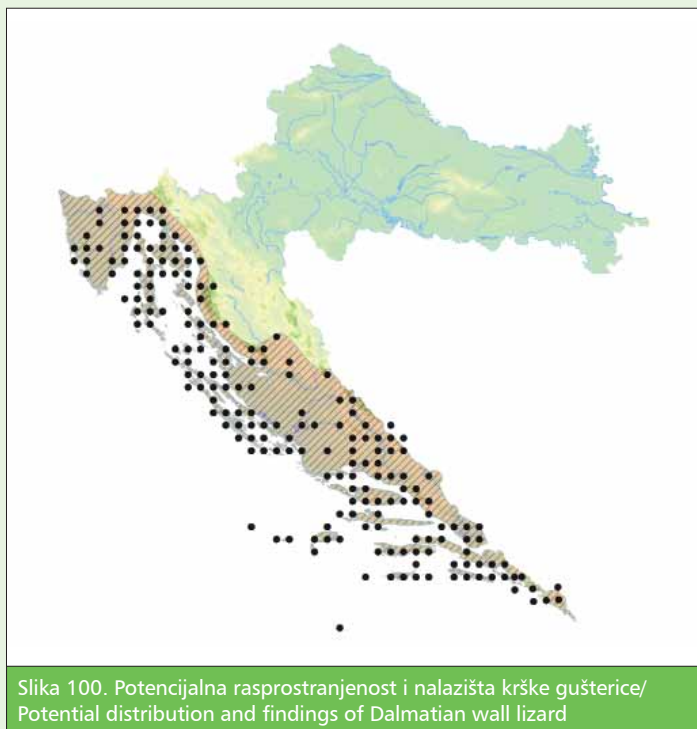
(Monfalcone), preko jugozapadne Slovenije, Hrvatske, južne BiH, Crne Gore do krajnjeg sjeverozapada Albanije. Prisutna je na mnogim jadranskim otocima (istočna obala). Dublje u kontinent zalazi duž dolina rijeka gdje je prisutan utjecaj mediteranske klime – npr. dolinom Neretve do Prozora (BiH), Moračom do Kolašina (Crna Gora) itd. (Tiedemann i Henle, 1986; Gasc i sur., 1997; Ajtić, 2009).

Taksonomska napomena: Do sada je na osnovi morfološke različitosti opisano 20 podvrsta, koje sve osim *Podarcis melisellensis fiumanus* isključivo žive na otocima, a znatno variraju u veličini i obojenosti. Njih čak 17 je ograničeno na samo jedan otok ili otočić (Breljih i Džukić, 1974). Međutim, već je Thorpe (1980) izrazio sumnju u toliki broj podvrsta te na osnovu analize 15 morfometrijskih značajki niza otočkih populacija razlikuje dvije osnovne grupe – sjevernu i južnu. Podnar i sur. (2004), na osnovu genetičkih istraživanja koja su uključila sve opisane podvrste, razlikuju 3 glavne skupine krške gušterice: *P. m. fiumanus*, *P. m. melise-*

Slika 99. Mužjak krške gušterice/
Dalmatian wall lizard – male/
Podarcis melisellensis.

SNIMIO/PHOTO BY DUŠAN JELIĆ

Slika 100. Potencijalna rasprostranjenost i nalazišta krške gušterice/
Potential distribution and findings of Dalmatian wall lizard

llensis i *P. m.* ssp. n. (potrebno opisati kao novu podvrstu). Za potpuniju sliku potrebna su daljnja taksonomska istraživanja. *P. m. melisellensis* i *P. m.* ssp.n. tretiraju se kao zasebne konzervacijske jedinice sa specifičnim uzrocima ugroženosti te su zbog toga za njih date zasebne procijenjene ugroženosti.

Trend populacije: Stabilan na globalnoj razini, kao i u Hrvatskoj (Ajtić i sur., 2009).

Opis vrste: Gušterica najčešće veličine do 6,5 cm od vrha njuške do nečisnice (maksimalno 7,4 cm). Ukupna duljina tijela zajedno s repom do maksimalno 22 cm (Tiedemann i Henle, 1986). Obojenost joj je vrlo varijabilna. Temeljna boja je smeđa ili zelenkasta s uzorkom uzdužnih

tamnijih i svjetlijih pruga, ponekad i djelomično mrežastim uzorkom (Tiedemann i Henle, 1986; Arnold i Overden, 2002). Obojenost leđa je polimorfno svojstvo u ovih gušterica, kod nekih populacija i/ili jedinki u potpunosti izostaju tamne šare – tzv. uniformna ("concolor" ili "modesta") forma te su obojene jednolično smeđe-zelenu. Trbušna strana je bijela, žuta ili narančasta, obično bez dodatnih oznaka ili mrlja. U nekim populacija, odnosno jedinki prisutne su plave točke na rubovima vanjskog reda trbušnih pločica (Arnold i sur., 2007).

Stanište i ekologija: Tipično mediteranska vrsta, dolazi na staništima gdje ima bar nešto grmovite i/ili zeljaste vegetacije, a količina vegetacije znatno varira. Obično je nalazimo na prilično suhim staništima: od rijetkih šuma, degradiranih šuma s niskim grmljem i panjevima sa sekundarnim rastom (garizi, šikare i rubovi makije), vinograda, maslinika do otvorenih obronaka s visokom travom, kamenitih livada i pašnjaka, rubova puteva, suhozida, litica, nasipa uz ceste, povrtnjaka i drugih ruderalnih zajednica. Na otocima i hridima dolazi i na obalnom kamenjaru i šljunkovitim žalima. Sklonište puno češće nalazi u rupama i vegetaciji nego u pukotinama i procjepima stijena (Tiedemann i Henle, 1986; Arnold, 1987). Krška gušterica je aktivna danju kada aktivno traži hranu. Točan sastav prehrane u najvećoj mjeri ovisi o dostupnoj hrani na pojedinim staništima. Nalazimo je od obalne linije sve do 1400 m, većina populacija ipak dolazi do 1000 m nadmorske visine (Gasc i sur., 1997; Ajtić i sur., 2009). Parenje započinje tijekom svibnja (iako može početi i ranije na otocima) i to tako da mužjak tijekom kopulacije zagriže ženku za jedan od bokova. Nakon oplodnje, ženke polažu jaja u rahlu zemlju, među korjenje vegetacije ili ispod kamenja. Uglavnom polažu 2–8 jaja po leglu (Bejaković i sur., 1995). Godišnje mogu imati i po nekoliko legla, maksimalno zabilježeno je 5 legala, ali tada je broj jaja po leglu manji (~2) (Tiedemann i Henle, 1986). Nakon izlijeganja ukupna duljina tijela mladih jedinki je do 4 cm što ih predstavlja vrlo ranjivima. Mladunci se uglavnom hrane sitnim beskralješnjacima. Odrasle jedinke hrane se većim plijenom, uglavnom beskralješnjacima (veće jedinke – veći plijen; npr. mužjaci naspram ženki i mladih guštera). Zabilježeni su i primjeri kanibalizma (Tiedemann i Henle, 1986). Predatori su im zmije, ptice, te sisavci (uključujući štakore i domaće mačke kao značajan problem na otocima).

NKS kod: C.2.5.; C.3.5.; C.3.6.; C.5.1.; C.5.2.; D.1.2.; D.3.1.; D.3.3.; D.3.4.; D.3.5.; E.3.5.; E.4.6.; E.8.; I.1.2.; I.1.3.; I.1.8.; I.2.; I.5.; J.1.1.; J.1.2.

NATURA 2000 kod: 5210; 5330; 6110; 6220; 62A0; 8130; 9320; 9340; 9530; 9540

Uzroci ugroženosti: Krška gušterica generalno nije ugrožena vrsta. Manje otočne populacije mogu ugrožavati domaće mačke i štakori zbog predacije (DT 8.1). Posebnu prijetnju, prvenstveno otočkim populacijama ove vrste, predstavlja srodna primorska gušterica (*Podarcis siculus*) za koju je terenskim i laboratorijskim eksperimentima dokazano da kompeticijom istiskuje kršku guštericu (Downes i Bauwens, 2002) te je na manjim otocima može i u potpunosti istrijebiti (DT 8.2). Tako su u sklopu ekološkog eksperimenta Nevo i sur. (1972) na hridi Pod Mrčaru, gdje je bila prisutna *P. melisellensis*, unijeli 5 parova vrste *P. siculus*. Danas je na toj hridi prisutna isključivo primorska gušterica (Vervust i sur., 2009). Sličnu situaciju nalazimo i kod kompeticije *P. siculus* s drugim autohtonim guštericama na području Mediterana.

Postojeće mjere očuvanja: Krška gušterica je strogo zaštićena svojta Zakonom o zaštiti prirode (NN 70/05; 139/08; 57/11). Nalazi se na Dodatku IV Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore Europske unije (Direktiva o staništima) te na Dodatku II Konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa. Dio areala ove vrste nalazi se unutar zakonom zaštićenih područja, nacionalnih parkova i parkova prirode. Krška gušterica je navedena u Nacionalnoj ekološkoj mreži kao ciljna vrsta za sljedeća ekološki značajna područja: otoci Jabuka, Brusnik, Svetac, Biševo i Vis.

Predložene mjere očuvanja: Kontrola populacija domaćih mačaka i štakora na otocima. U slučaju prisutnosti na manjim nenaseljenim otocima s ugroženim podvrstama krške gušterice preporuča se eradikacija domaćih mačaka i štakora, kao i ostalih invazivnih vrsta (CA 2.2). Potrebno je provoditi strogu kontrolu unosa građevinskog i drugog sličnog materijala (drvo, kamen itd.) na otoke s *P. m. melisellensis* i *P. m. ssp.n.* kako bi se spriječio slučajni unos primorske gušterice (*P. siculus*) (CA 2.1). Potrebna su detaljna taksonomska istraživanja u svrhu rješavanja broja i statusa valjanih podvrsta (RN 1.1).